

most cases there are no statistically significant differences in the comparison of individual samples on the same basis (gender, specialty, form of education).

Keywords: traditional (classroom, face-to-face) learning; blended learning; distance learning; effectiveness of learning; psychological comfort; learning/teaching motivation.

Стаття надійшла до редакції / Received 10.09.2023

Прийнята до друку / Accepted 23.10.2023

Унікальність тексту 91 % (Unicheck ID1016020716)

© Староста Володимир Іванович, 2023

DOI <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2023-9-12>

УДК 378.018.43:364-787.522]-057.875

Катерина Сергіївна Червоненко

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0001-6749-2167>

кандидатка педагогічних наук,

доцентка кафедри психології та соціальної роботи,

Хортицька національна академія

м. Запоріжжя, Україна

kschervonenko@ukr.net

Марія Олександрівна Федусенко

асистентка вчителя,

середня загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 36,

м. Львів, Україна

tfedusenko@ukr.net

АДАПТАЦІЯ ПЕРШОКУРСНИКІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Науково-методична стаття присвячена проблемі адаптації першокурсників в умовах дистанційного освітнього середовища у закладі вищої освіти. Розкрито теоретичні аспекти проблеми, уточнено базові поняття дослідження, окреслено проблеми адаптації першокурсників, викликані дистанційним навчанням, актуалізовано потребу у комплексному супроводі адаптаційного періоду першокурсників. Представлено програму адаптації «Я – студент», спрямовану на оптимізацію процесу адаптації першокурсників в умовах дистанційного навчання у ЗВО й профілактику їх дезадаптації, зокрема розглянуто мету, завдання, напрями, етапи, очікувані результати впровадження програми, а також її змістові блоки.

Ключові слова: адаптація, першокурсники, дистанційне навчання, освітнє середовище, заклад вищої освіти.

Навчання у закладі вищої освіти виступає важливим етапом професійної підготовки майбутніх фахівців, де особливо актуалізується проблема адаптації студентів, зокрема першокурсників, до нового освітнього та соціокультурного середовища. Успішний перебіг адаптаційного періоду виступає важливим

показником ефективності навчально-професійної діяльності майбутнього фахівця, запорукою його ефективної життєдіяльності, спрямованої не лише на пристосовування до мінливих умов навколишнього середовища, а й формування здатності впливати на нього. Дезадаптація першокурсників може викликати напруження,

тривожність та фрустрацію, зниження навчальної та соціальної активності, невпевненість у власних силах та згодом розчарування у виборі майбутньої професії. Наразі умови сьогодення, викликані активними воєнними діями в Україні, значно ускладнюють адаптаційний період здобувачів освіти в рамках дистанційного формату навчання. Перед ЗВО постає важливе завдання не тільки у створенні сприятливого освітнього та соціокультурного середовища для оволодіння професійними знаннями й компетентностями майбутніми фахівцями, а й забезпечення успішної адаптації першокурсників в умовах дистанційного навчання.

Теоретико-методологічні засади дослідження феномену адаптації студентів-першокурсників до умов ЗВО представлені у роботах багатьох вітчизняних науковців. Загальні аспекти та особливості адаптації першокурсників розкриті у роботах Т. Спіріної, Ю. Зарюгіної (2014), О. Глівінської, Н. Мирончук (2015), Т. Йопи, А. Остапова (2021), В. Лесового, В. Петрук (2017) та інших. На проблемах дезадаптації першокурсників зосереджують увагу Л. Дмитрук (2019) та В. Петрук (2011). Досвід адаптації студентів з особливими освітніми потребами представлений у дослідженні М. Гладиш (2019). Зміст та особливості соціальної та соціально-психологічної адаптації першокурсників систематизовано і узагальнено у роботах Ю. Бохонкової (2011) та С. Фурдуй (2019). О. Анісімова та А. Горлова (2021) представили системне бачення вирішення проблем адаптації студентів-першокурсників до умов ЗВО через організацію партнерської взаємодії учасників освітнього процесу.

На особливостях адаптаційного періоду першокурсників в умовах дистанційного формату навчання у ЗВО наголошено у роботах Н. Харченко, Л. Наumenко (2022), Л. Хоменко-Семенової, О. Алпатової, Я. Прохоренко (2020), Т. Шаповалової, Л. Кондратенко, Л. Кібенко (2022) та інших. Шляхи успішної адаптації першокурсників в умовах воєнного стану через упровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій пропонує І. Непорада (2023). Переваги та ризики дистанційного навчання для адаптації першокурсників

визначали О. Коханова, О. Столярчук, О. Сорокіна (2021) та інші. Досвід і особливості адаптації студентів при змішаній формі навчання представлено О. Іванченко та О. Мельніковою (2021), зокрема наголошено на необхідності посилення уваги з боку організаторів освітнього процесу ЗВО на дидактичні, психологічні та професійні складові адаптації студентів. З точки зору взаємодії системи «людина – електронне середовище», яка обумовлюється внутрішньопсихічними та середовищними факторами, представлено дослідження проблем адаптації студентів у дистанційному навчальному процесі Я. Сікорою (2022).

Загалом, попри численні дослідження українських науковців, проблема адаптації першокурсників в умовах дистанційного навчання у ЗВО залишається важливою та актуальною, особливо у контексті воєнних викликів і невизначеності, та потребує подальших теоретико-прикладних пошуків ефективних засобів її оптимізації.

Метою статті є визначення проблем адаптації першокурсників в умовах дистанційного навчання у ЗВО, представлення програми «Я – студент», спрямованої на оптимізацію процесу адаптації першокурсників в умовах дистанційного навчання у ЗВО, профілактику дезадаптації.

Методи дослідження: аналіз наукової літератури, дотичної до проблеми дослідження, методи порівняння, класифікації та узагальнення щодо уточнення базових понять дослідження, визначення проблем адаптації першокурсників, викликаних дистанційним навчанням, опис програми, спрямованої на оптимізацію процесу адаптації першокурсників в умовах дистанційного навчання у ЗВО.

Виклад основного матеріалу статті. Дефініція «адаптація» з латинської мови «adaptatio» означає «пристосування», а в довідниковій літературі уточнюється як «пристосування людини або групи людей до нового соціального середовища з метою співіснування та взаємодії» (Словник термінів і понять сучасної освіти, 2020).

Осмислення концептуальної сутності базового конструкту та результати наукових розвідок провідних вчених (Л. Дмитрук (2019),

Ю. Зарюгіної (2014), В. Лесового (2017), Л. Науменко (2022), В. Петрук (2017), Т. Спіріної (2014), Н. Харченко (2022) та ін.) дозволили розглядати адаптацію першокурсників як складний процес інтеграції у нове соціальне середовище, що передбачає засвоєння й відтворення відповідних норм, цінностей та ролей, побудову нових соціальних відносин з метою гармонійного співіснування та налагодження ефективної взаємодії з учасниками освітнього процесу ЗВО (адміністрацією закладу, викладачами, куратором, батьками, членами академічної групи).

Неоднозначність у класифікації феномену адаптації першокурсників дозволяє виділити наступні її види та форми:

- активну (включеність у процес) та пасивну («я – як всі») (Т. Спіріна та Ю. Зарюгіна);

- соціальну (формування адаптивності як особистісної якості), психологічну (формування сприятливого, психологічно комфортного мікроклімату), дидактичну (прийняття умов особистісно-орієнтованої освіти), професійну (готовність студентів до професійної діяльності) (В. Бондар, І. Шапошнікова, Т. Опалюк, Т. Франчук);

- формальну (пізнавально-інформаційне пристосування), соціально-психологічну (внутрішня інтеграція), дидактичну (готовність до нових форм і систем навчальної роботи) (І. Зверева);

- фізіологічну (рівновага між організмом та середовищем), соціально-психологічну (інтеграція індивіда у суспільство), професійну (пристосування до вимог професії), дидактичну (пристосування до умов освітньої діяльності) (В. Лесовий та В. Петрук) тощо.

Адаптаційний процес першокурсників в умовах дистанційного навчання у ЗВО характеризується низкою проблем, пов'язаних зі зміною їх соціальної ролі, соціального статусу, особливостей навчання, недостатністю особистого спілкування, відсутністю «живого» спілкування з одногрупниками, недостатньою сформованістю мотивації до навчання, загальним збільшенням навантаження тощо. Для першокурсників важливими виступають соціально-психологічний й дидактичний аспекти

адаптації, пов'язані з такими проблемами:

- формування мотивації до навчальної діяльності, розвитку саморегуляції та самоконтролю, пізнавальної та соціальної активності;

- організації і здійснення онлайн-навчання, а саме: самоорганізації діяльності та оволодіння новими її видами, певної дезорієнтації в організаційних питаннях дистанційного освітнього процесу (орієнтуванні у розкладі, індивідуальному навчальному плані, плані навчального процесу, графіку консультацій з викладачами, особливостях діяльності студентського уряду, наукових гуртків, секцій тощо), відсутності навичок самостійного опрацювання великої кількості матеріалу, вмінням користуватися освітніми платформами, Google додатками, відеоконференціями, соціальними мережами, загальними академічними спільнотами тощо;

- пристосування до нового освітнього та соціокультурного середовища й учасників дистанційного освітнього процесу (викладачів та студентів), налагодження ефективної міжособистісної комунікації та взаємодії з ними.

Визначена проблематика викликає потребу у створенні оптимальних умов для здобуття освіти першокурсниками у дистанційному форматі та їх комфортного перебування в академічній спільноті, що може бути забезпечено посиленням психологічним й соціально-педагогічним супроводом, оптимізацією навчальної діяльності та налагодженням системи підтримки та індивідуальної допомоги з боку всіх учасників освітнього процесу.

Традиційними засобами оптимізації адаптації першокурсників до умов ЗВО виступають: індивідуальні та групові заняття з психологом та соціальним педагогом, проведення кураторських годин та індивідуальна робота куратора, різноманітні тренінгові заняття, зустрічі, бесіди тощо, які в умовах сьогодення можуть бути реалізовані в онлайн-форматі.

Пріоритетною домінантою забезпечення оптимізації адаптаційного періоду першокурсників виступає впровадження відповідного програмно-методичного ресурсу, зокрема програми «Я – студент» в освітнє середовище ЗВО, до реалізації

якої мають бути залучені куратор студентської групи, психолог, представники студентського самоврядування, а також науково-педагогічні працівники, діяльність яких спрямована на подолання соціально-психологічних, організаційних, навчальних труднощів, організацію психолого-педагогічного та кураторського супроводу, залучення молоді до різних видів позанавчальної діяльності у форматі дистанційної взаємодії через різноманітні застосунки для відеоконференцій (Zoom, Skype, Google Meet та інші).

Коротко схарактеризуємо концептуальні та змістові аспекти запропонованої програми.

Метою програми «Я – студент» є оптимізація процесу адаптації студентів-першокурсників в умовах дистанційного навчання у ЗВО й профілактика дезадаптації. Основними завданнями програми визначено: підвищення адаптаційного потенціалу першокурсників через створення сприятливого освітнього середовища, сприяння формуванню згуртованості студентської групи, розвиток навичок позитивної соціальної поведінки, саморегуляції та самоконтролю, формування уявлення щодо нової системи вищої освіти в умовах дистанційного формату та особливостей організації позанавчальної діяльності, розвиток навичок ефективної міжособистісної комунікації в умовах дистанційного формату взаємодії.

Логікою впровадження програми передбачено реалізацію наступних напрямів:

- організаційного, спрямованого на роз'яснення питань, які виникають під час організації навчального процесу;
- інформаційного, що передбачає розширення знань студентів про особливості дистанційного навчання у ЗВО, систему оцінювання;
- психологічного, спрямованого на зниження тривожності, страху та інших негативних станів, що можуть виникати під час адаптаційного періоду в студентів, підвищення готовності до міжособистісної взаємодії першокурсників в умовах дистанційного навчання;
- профілактичного, що полягає у попередженні дезадаптації першокурсників в період дистанційного навчання, розповсюдження

негативних явищ, що заважатимуть створенню психологічно комфортного академічного середовища.

Ефективність програми забезпечується послідовним впровадженням організаційно-діагностичного, мотиваційно-змістового та підсумково-рефлексивного етапів.

Реалізація *організаційно-діагностичного етапу* програми передбачає знайомство куратора та студентів, вибори старости, його заступника та активу групи, збір інформації про членів групи, їх контакти для налагодження дистанційної взаємодії («Інформаційна картка групи»), створення спільноти для спілкування у месенджерах (Viber, Telegram), проведення анкетування (методика діагностики соціально-психологічної адаптації К. Роджерса і Р. Даймонда, тест «Самооцінка адаптивності» (модифікований варіант методики С. Болтівця)) з метою визначення рівня адаптованості першокурсників, основних проблем та проектування подальшої взаємодії з ними в умовах дистанційного навчання.

Мотиваційно-змістовний етап передбачає впровадження заходів, адаптованих до умов дистанційного навчання на платформах Zoom, Google Meet, Teleparty та за допомогою програм Padlet, Twiiddla, Learningapps та ін., об'єднаних у чотири тематично-організаційних блоки: навчально-орієнтаційний, соціально-орієнтаційний, соціально-адаптаційний та соціокультурний.

Зосередьмо увагу на розкритті змістових аспектів кожного блоку запропонованої програми.

Блок 1 «Навчально-орієнтаційний» передбачає інформування студентів щодо структурних підрозділів закладу, адміністративного та професорсько-викладацького складу кафедри, їх діяльності в умовах дистанційного формату навчання, правил користування інформацією, розміщеною на Google дисках факультету та кафедри: графіком навчального процесу, інтерактивним розкладом групи тощо, особливостей роботи на платформі Moodle, системи оцінювання, особливостей використання програм Coggle, FreeMind, Padlet, Learningapps та ін. у процесі дистанційного навчання, положення про академічну

добročесність, декларації академічної доброчесності тощо.

Запропоновані напрями можуть бути реалізовані куратором студентської групи у форматі відеоконференцій на платформах Zoom або Google Meet через наступні онлайн-заходи: віртуальну екскурсію «ЗВО, деканат, кафедра», бесіду-настанову «Особливості дистанційного навчання», віртуальну інструкцію «Навігація платформи Moodle», презентацію «Нові платформи – нові вміння», презентацію «Академічна доброчесність», віртуальну екскурсію до гуртожитку тощо.

Блок 2 «Соціально-орієнтаційний», спрямований на оптимізацію соціально-комунікативної складової адаптації першокурсників через проведення різноманітної соціально-виховної роботи куратором студентської групи та викладачами кафедри. Основними заходами в рамках соціально-орієнтаційного блоку програми можуть бути: групова робота на віртуальній дошці Padlet «Онлайн-етикет для студентів», спільна розробка пам'ятки «Правила дистанційної комунікації», круглий стіл «Раціональний розподіл часу», мозковий штурм «Підготовка до першої сесії: проблеми та пошуки», колективний перегляд та обговорення відеороликів «Безпека в інтернеті», «Кібербулінг сьогодні», «Небезпеки соціальних мереж» та ін., зустріч-орієнтир з керівником наукового гуртка кафедри «Науковий гурток – простір досліджень» тощо.

Блок 3 «Соціально-адаптаційний», спрямований на допомогу психолога у вирішенні проблем студентів щодо позбавлення почуття страху, тривожності та інших негативних емоцій, проявів емоційного вигорання, підвищення мотивації до навчальної діяльності, формування сприятливого клімату в студентській групі, підвищення рівня згуртованості студентів, розвиток почуття єдності в колективі. Основними заходами в рамках соціально-адаптаційного блоку програми можуть бути: практикуми «Особливості дистанційного міжособистісного спілкування», «Як побороти страх перед новим оточенням», «Наш маленький колектив», «Як запобігти емоційному вигоранню», «Саморегуляція поведінки», віртуальний тренінг «Стресостійкість – наше все»,

створення колективного малюнка на віртуальній дошці Twiddla «Наша група», групова робота на віртуальній дошці Padlet «Я і група», «Мої проблеми – наші проблеми», мозковий штурм «Як можна будувати дружні відносини в період онлайн-навчання», «Поради від досвідчених» тощо.

Блок 4 «Соціокультурний», спрямований на заохочення першокурсників до участі у різноманітних позанавчальних заходах ЗВО, творчих конкурсах, змаганнях, олімпіадах, екскурсіях тощо. До реалізації цього напрямку важливо залучити представників студентського самоврядування, студентських кураторів з числа старшокурсників, які поділяться власним досвідом навчання та життєдіяльності в умовах дистанційного формату, нададуть корисні поради та сприятимуть залученню першокурсників до змістового дозвілля. Діяльність студентського куратора може бути спрямована на ознайомлення першокурсників зі структурою органів студентського самоврядування, секторами та напрямками їх діяльності, залучення до активної участі у студентському житті, ознайомлення з електронним довідником та інформацією в ньому, щоденником досягнень та особливостями його заповнення, особливостями дистанційного навчання з позиції «рівний-рівному», його переваг та недоліків, надання практичних порад першокурсникам. Важливого значення для адаптації набувають спільні соціокультурні заходи й організована змістова дозвілєва діяльність, спрямовані на налагодження дружніх відносин між студентами різних курсів та спеціальностей у процесі неформального спілкування. Основними заходами соціокультурного блоку програми можуть виступати: цикл зустрічей з представниками студентського самоврядування «Ми разом», презентація «Віртуальні помічники студента», цикл зустрічей-презентацій «Сторінками студентського життя», цикл зустрічей «Ігри на вечір», колективний перегляд фільмів «Студентський кіновечір» тощо.

На підсумково-рефлексивному етапі впровадження програми передбачено підбиття підсумків, рефлексію учасників щодо проведених заходів та їх користі для оптимізації адаптації першокурсників в умовах дистанційного навчання.

На цьому етапі важливо провести повторне діагностування для визначення змін адаптованості студентів, що буде демонструвати ефективність/неефективність упроваджених заходів та визначати потребу в їхній корекції та удосконаленні відповідно до особливостей студентської групи.

Очікувані результати впровадження програми можна представити як на рівні кожного першокурсника (активність, мобільність, самостійність, стресостійкість, самоконтроль, самоорганізація, готовність до реалізації власної освітньої траєкторії), так і на рівні студентської групи (відсутність конфліктів, залученість до академічної спільноти, академічна успішність, цілісність студентської групи, готовність до надання підтримки та допомоги тощо).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Одним із важливих завдань ЗВО в умовах дистанційного навчання виступає

створення сприятливих умов для адаптації першокурсників, як складного процесу їх інтеграції у нове соціальне середовище, що передбачає засвоєння й відтворення відповідних норм, цінностей та ролей, побудову нових соціальних відносин з метою гармонійного співіснування та налагодження ефективної взаємодії з учасниками освітнього процесу. Ефективне та комплексне вирішення проблем адаптаційного періоду першокурсників можливе через впровадження розробленої програми в освітнє середовище, спрямованої на профілактику їх дезадаптації та оптимізацію адаптації у специфічних умовах дистанційного навчання.

Перспективу подальших наукових досліджень вбачаємо у створенні моделі соціально-педагогічного супроводу адаптації першокурсників в умовах дистанційного навчання в ЗВО.

Література

- Анісімова О. Е., Горлова А. В. Партнерська взаємодія як складова адаптації студентів-першокурсників до умов закладу вищої освіти : навч. посіб. для здобувачів вищої освіти спеціальності Дошкільна освіта. Херсон : Херсонський державний університет, 2021. 163 с.
- Бохонкова Ю. О. Соціально-психологічна адаптація першокурсників до умов вищих навчальних закладів : монографія. Луганськ : Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля, 2011. 199 с.
- Гладиш М. О. Наукові підходи до проблеми адаптації студентів з особливими освітніми потребами в умовах закладу вищої освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2019. № 63, Т. 2. С. 55–58.
- Глівінська О., Мирончук Н. Особливості адаптації студентів перших курсів до навчання у ВНЗ. *Професійна підготовка фахівців у системі неперервної освіти : збірник наукових праць I за заг. ред. С. С. Вітвицької, Н. М. Мирончук*. Житомир, 2015. С. 209–215.
- Дмитрук Л. Проблема адаптації українських та іноземних студентів-першокурсників до навчального процесу. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. Умань : УДПУ, 2019. Вип. 2. С. 32–38.
- Іванченко О. З., Мельнікова О. З., Мікаєлян Г. Р. Особливості адаптації студентів першого курсу в умовах змішаної форми навчання в період карантинних обмежень. *Медична освіта*. 2021. № 4. С. 25–31.
- Йопа Т. В., Остапов А. В. Адаптація студентів-першокурсників до умов навчання у закладах вищої освіти. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2021. № 2 (340), Ч. II. С. 16–27.
- Коханова О. П., Столярчук О. А., Сорокіна О. А. Переваги та ризики дистанційного навчання для адаптації першокурсників. *Modern systems of science and education in the USA, EU and post-Soviet countries*. 2021. URL : https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/35495/1/O_Kokhanova_O_Stoliachuk_O_Sorokina_SUCP_5_IL.pdf (Дата перегляду: 01.09.23)
- Лесовий В. Ю., Петрук В. А. Адаптація першокурсників до навчання у вищих технічних закладах освіти : монографія. Вінниця : ВНТУ, 2017. 144 с.
- Непорада І. М. Адаптація студентів-першокурсників до дистанційного навчання в умовах воєнного стану. *Імідж сучасного педагога*, 2023. 1(208). С. 39–44.

- Петрук В. А. Проблеми адаптації першокурсників до навчання в ВНЗ. *Вісник Вінницького політехнічного університету*. 2011. № 4. С. 192–195.
- Сікора Я. Б. Адаптація як об'єкт наукового дослідження: психолого-педагогічний аналіз. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2022. № 2 (51). С. 135–139.
- Словник термінів і понять сучасної освіти / уклад.: Л. М. Михайлова, О. В. Пагава, О. В. Проніна. Сєверодонецьк, 2020. 194 с.
- Спіріна Т. П., Зарюгіна Ю. Є. Особливості адаптації студентів-першокурсників до умов навчання у вищому навчальному закладі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. С. 182–184.
- Фурдуй С. Б. Соціальна адаптація студентів-першокурсників до умов навчання у закладах вищої освіти. *Perspectives of science and education. Proceedings of the 11th International youth conference*. New York, USA : Slovo\Word, 2019. С. 6–15.
- Харченко Н. А., Науменко Л. П. Особливості адаптації студентів до дистанційного навчання в умовах пандемії. *Вісник Національного університету оборони України. Питання психології*. Київ. 2022. № 1(65). С. 125–131.
- Хоменко-Семенова Л., Алпатова О., Похоренко Я. Адаптація студентів гуманітарних спеціальностей до дистанційного навчання як проблема сучасної педагогіки в умовах пандемії. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія : зб. наук. пр.* Київ : Національний авіаційний університет, 2020. № 2(17). С. 90–99.
- Шаповалова Т. Г., Кондратенко Л. І., Кібенко Л. М. Адаптація студентів до умов дистанційного навчання. *Перспективи та інновації науки. Сер. «Педагогіка», «Психологія», «Медицина»*. 2022. № 3(8). С. 152–162.

References

- Anisimova, O. E. & Horlova, A. V. (2021). Partnership interaction as a component of the adaptation of first-year students to the conditions of higher education institutions : manual for higher education students in the speciality Preschool Education : Kherson State University (ukr).
- Bokhonkova, Yu. O. (2011). Socio-psychological adaptation of freshmen to the conditions of higher educational institutions: a monograph : Volodymyr Dahl East Ukrainian National University. (ukr).
- Dmytruk, L. (2019). Adaptation of domestic and foreign first-year students to the educational process *Collection of Scientific Works of Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University : USPU*. Issue 2. 32–38. (ukr).
- Furdui, S. B. (2019). Social adaptation of first-year students to studying conditions in higher education institutions. *Perspectives of science and education. Proceedings of the 11th International youth conference*. New York, USA : Slovo\Word. 6–15. (ukr).
- Hladysh, M. O. (2019). The scientific approaches to the problem of adaptation of students with special educational needs in conditions of the higher institute of education. *Pedagogy of Creative Personality Formation in Higher Education and Secondary Schools*. № 63, Vol. 2. 55–58. (ukr).
- Hlivinska, O. & Myronchuk, N. (2015). Peculiarities of first-year students' adaptation to studying in higher education institutions. *Professional training of specialists in the system of continuing education: a collection of scientific papers / edited by S. Vitvitska, N. Myronchuk*, 209–215. (ukr).
- Ivanchenko, O. Z., Melnikova, O. Z. & Mikaelian, H. R. (2021). Peculiarities of first-year students' adaptation in the conditions of the mixed form of education in the period of quarantine limitations. *Medical Education*. № 4. 25–31 (ukr).
- Kharchenko, N. A. & Naumenko L. P. (2022). Features of students' adaptation to distance learning under pandemic conditions. *Bulletin of the National Defence University of Ukraine. Issues of Psychology*. № 1(65). 125–131. (ukr).
- Khomenko-Semenova, L., Alpatova, O., & Prokhorenko, Ya. (2020). Adaptation of humanities students to distance learning as a problem of modern pedagogy in the conditions of a pandemic. *Bulletin of the*

- National Aviation University. Series: Pedagogy. Psychology.* 2 (17), 90–99. (ukr).
- Kokhanova, O. P., Stoliarchuk, O. A. & Sorokina, O. A. (2021). Benefits and risks of distance learning for the first-year students' adaptation. *Modern systems of science and education in the USA, EU and post-Soviet countries*. URL : https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/35495/1/O_Kokhanova_O_Stoliachuk_O_Sorokina_SUCP_5_IL.pdf (Date of access: 01.09.2023) (ukr).
- Liesovyi, V. Yu. & Petruk, V. A. (2017). Adaptation of first-year students to study in higher technical educational institutions : VNTU. (ukr).
- Neporada, I. M. (2023). Adaptation of first-year students to distance learning under martial law. *Image of a Modern Teacher*. 1(208). 39–44. (ukr).
- Petruk, V. A. (2011). Problems of adaptation of first-year students to higher educational institution. *Bulletin of Vinnytsia Polytechnic University*. № 4. 192–195. (ukr).
- Shapovalova, T. H., Kondratenko, L. I., & Kibenko, L. M. (2022). Adaptation of students to distance learning conditions. *Prospects and Innovations in Science*, 3 (8), 152–162. (ukr).
- Sikora, Ya. B. (2022). Adaptation as an object of scientific research: psychological and pedagogical analysis. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: "Pedagogy. Social Work"*. № 2 (51). 135–139. (ukr).
- Mykhailova L. M., Pahava O. V., Pronina O. V. (Eds.) (2020). Dictionary of terms and concepts of modern education : Sievierodonetsk. (ukr).
- Spirina, T. P. & Zariuhina, Yu. Ye. (2014) Peculiarities of adaptation of first-year students to the conditions of study in a higher educational institution. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University*. 182–184. (ukr).
- Yopa, T. V. & Ostapov, A. V. (2021). Adaptation of first-year students to study conditions in institutions of higher education. *Bulletin of Luhansk Taras Shevchenko National University*, 2 (340), 2, 16–27. (ukr).

ADAPTATION OF FIRST-YEAR STUDENTS TO THE CONDITIONS OF DISTANCE LEARNING IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Kateryna Chervonenko, Candidate of Pedagogical Sciences, Assistant Professor at the Department of Social Work, Khortytsia National Academy, Zaporizhzhia, Ukraine, e-mail : kschervonenko@ukr.net

Mariia Fedusenko, teacher's assistant, Secondary School of Levels I-III №36, Lviv, Ukraine, e-mail : tfedusenko@ukr.net

The article deals with the issue of first-year students' adaptation to the conditions of distance educational environment in a higher education institution.

The theoretical aspects of the problem under study are revealed. The concept of "adaptation of first-year students" is clarified as a complex process of integration into a new social environment, which involves the assimilation and reproduction of relevant norms, values and roles, building new social relations for the purpose of harmonious coexistence and establishing effective interaction with participants in the educational process of a higher education institution (administration, teaching staff, curator, parents, members of the academic group). The classification of types (forms) of adaptation is presented; the following forms are singled out: active, passive, social, didactic, psychological, formal, socio-psychological, physiological and professional. The characteristic problems of first-year students' adaptation in the conditions of distance learning in higher education institutions are identified related to self-organization of activities and mastering new types of it, disorientation in the organizational issues of the distance educational process, lack of skills to independently process a large amount of material, the ability to use educational platforms, Google applications, video conferencing, social networks, general student communities, etc.

The program "I am a student" is designed; it is aimed at optimizing the process of adaptation of first-year students in the conditions of distance learning in higher education and preventing their maladjustment. Its conceptual and content aspects are characterized. The directions (organizational, informational, psychological, preventive) and stages (organizational and diagnostic, motivational and content, final and reflective) of the

program implementation are indicated. The content of each block of the program is described in detail; the following blocks are singled out: educational and orientation, social and orientation, social and adaptation, and sociocultural.

The expected results of the program implementation are predicted at the level of each first-year student (activity, mobility, independence, stress resistance, self-control, self-organization, readiness to implement their own educational trajectory) and at the level of the student group (absence of conflicts, involvement in the academic community, academic performance, integrity of the student group, readiness to provide support and assistance, etc.)

Key words: adaptation, first-year student, distance learning, educational environment, higher education institution.

Авторський внесок кожного із співавторів: Червоненко К. С. – 80 %, Федусенко М. О. – 20 %.

Стаття надійшла до редакції / Received 27.04.2023

Прийнята до друку / Accepted 23.10.2023

Унікальність тексту 97,4 % (Unicheck ID1016020720)

© Червоненко Катерина Сергіївна, Федусенко Марія Олександрівна, 2023

DOI : <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2023-9-23>

УДК 378:373.3/.5.091.12.011.3-051]:37-027.45](477)"364"

Алла Анатоліївна Харківська

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0003-4782-1079>

докторка педагогічних наук, професорка,

проректорка з науково-педагогічної роботи,

Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради

м. Харків, Україна

kharkivska_hgpa@ukr.net

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В оглядовій розвідці наголошено, що продуктивна організація безпечного освітнього середовища є важливою умовою формування всебічно розвиненої особистості, якій комфортно, спокійно та цікаво здобувати нові знання. Забезпечення відповідного середовища для дітей молодшого шкільного віку характеризується підтримкою їх психічного й фізичного здоров'я та добробуту, відповідальністю, цінностями, доброзичливістю. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до організації безпечного освітнього середовища в умовах воєнного стану характеризується засвоєнням знань, формуванням умінь та навичок діяти в екстрених ситуаціях, вчасно реагувати на небезпеку, психологічно налаштовувати дітей на оптимістичні мотиви, інформувати їх про правила поведінки з небезпечними та підозрілими предметами, про дії при евакуації та повітряній тривозі. До змісту професійної підготовки майбутніх учителів, на думку автора, мають бути залучені навчальні дисципліни, інноваційні форми й методи, які допоможуть усвідомити особливості організації безпечного освітнього середовища, що дозволить їм відповідально ставитися до навчального процесу у власній професійній діяльності.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутні вчителі початкової освіти, безпечне освітнє середовище, воєнний стан.